

حمایت از طریق اختراع یا اسرار تجاری

دکتر امیر هوشنگ فتحی زاده، استادیار موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

جهان اقتصاد

اموال فکری در حال حاضر ارزشمندترین دارایی‌ها در کره زمین محسوب می‌شوند که روز به روز نیز بر ارزش آنها افزوده می‌شود؛ در طول تاریخ ثابت شده است که ثبت اختراع یک نیروی قدرتمند برای ایجاد انگیزه در نوآوری محسوب می‌شود. دادن حق انحصاری به مخترع یکی از دلایلی است که موجب جذب مخترعین به اخذ گواهی اختراع می‌گردد. در مقابل، افشای اختراع و انتشار گسترده‌ی اطلاعات مربوط به آن ایجاد محصولات و اختراعات مشتق شده و الگو گرفته را تسهیل می‌کند بدین معنی که با الگو برداری از اختراع و آگاهی در خصوص ویژگی‌های آن که به موجب ثبت اختراع افشا شده است اختراعات جدیدی به وجود می‌آیند و مهم‌تر از آن این که از اختراعات تکراری اتلاف وقت جلوگیری می‌گردد. در مقابل به جای افشای یک اختراع برای دریافت گواهی ثبت اختراع یک مخترع ممکن است تصمیم بگیرد که آن را به عنوان راز نگه دارد. در طول تاریخ اسرار تجاری همواره وسیله‌ای ارزشمند برای حفظ اطلاعات اختصاصی تجاری بوده است. قانون از اطلاعات اختصاصی با ارزش حمایت و محافظت می‌کند به شرط آن که تلاش معقولی برای حفظ محرمانه بودن توسط صاحب سر صورت گرفته باشد. برخلاف حق اختراع، راز می‌تواند تا زمانی که تلاش معقولی به جهت حفظ آن انجام می‌شود به طور نامحدود ادامه پیدا کند. از میان انواع مختلف حقوق مالکیت فکری تنها حق اختراع و اسرار تجاری هستند که از اطلاعات محافظت می‌نمایند. هنگامی که این اطلاعات قابل ثبت به عنوان حق اختراع هستند یک فرد نوآور باید از بین موارد زیر انتخاب نماید که: یا از اطلاعاتش تحت اسرار تجاری محافظت نماید. یا به دنبال ثبت اختراع باشد و یا اجازه دهد که این اطلاعات وارد حوزه عمومی شوند. بسیاری اعتقاد دارند که انتخاب گزینه‌ی اسرار تجاری به جای حق اختراع نه تنها یک گزینه‌ی جذاب از لحاظ تجاری است بلکه وسیله‌ای محسوب می‌شود که آسیب‌های کمتری تحمیل می‌کند. تقویت اسرار تجاری می‌تواند کمبودهای حمایت ثبت اختراع را جبران نماید. اسرار تجاری از جنبه‌های مهم کسب و کار است و تضعیف رسیدن به آن می‌تواند عواقب قابل توجهی ایجاد کند. برخی اعتقاد دارند که ثبت اختراع و اسرار تجاری متضاد نیستند و به طور همزمان می‌توانند به طور مکمل مورد استفاده قرار گیرند. ولی در اکثر موارد اسرار تجاری در جایی قرار می‌گیرد که اطلاعات واجد شرایط قرار گرفتن تحت ثبت اختراع نیست. در برخی دیگر از موارد اطلاعات نیاز به حمایتی بسیار فوری دارند که با ثبت

اختراع ممکن نیست فلذا به اسرار تجاری متوسل می‌شوند. در برخی مواقع یافتن گزینه میان ثبت اختراع و اسرار تجاری بسیار روشن و آسان است و این در حالی است که در مواقعی انتخاب برای نوآور بسیار دشوار می‌باشد زیرا اگرچه تقاضاهای ثبت اختراع به صورت محرمانه حفظ می‌گردد با این حال در نهایت منتشر گردیده و وارد حوزه عمومی می‌شوند. این نکته نباید فراموش شود که اگرچه صرفاً این دو مصداق از حقوق مالکیت فکری هستند که به محافظت از اطلاعات می‌پردازد اما بسیاری از مقوله‌های اسرار تجاری واجد شرایط برای قرار گرفتن تحت پوشش ثبت اختراع نیستند. بحث افزایش هزینه‌ی ثبت اختراع نیز موضوعی دیگر است که رغبت به اسرار تجاری را به طور فزاینده‌ای افزایش داده است. دقیقاً در مقابل اسرار تجاری که هیچ درخواست رسمی و هیچ پروسه‌ی تشکیل پرونده‌ای برای تحت حمایت آن قرار گرفتن طی نمی‌شود. در نهایت می‌توان نتیجه گرفت که اساساً یک راز به راحتی می‌تواند از تمام جهان مخفی نگه داشته شود اما حق ثبت اختراع عملاً تنها در کشوری محافظت می‌شود که آن حق را اعطا نموده است. در این راستا هم اختراع نیاز به یک تقویت فوری دارد و هم اسرار تجاری باید جایگاه خود را میان تمامی مصادیق حقوق مالکیت معنوی مستحکم‌تر کند. مثال بارز حمایت از اسرار تجاری فرمول کوکاکولا می‌باشد که از زمان ابداعش یعنی سال ۱۸۸۶ تغییر نکرده است، ولی به عنوان یک راز به شدت محافظت شده است، در ایران بدلیل عدم نهادینه شدن مقررات مربوط به حمایت از اسرار تجاری استفاده از این نهاد حقوقی کمتر مورد توجه قرار گرفته و صاحبان صنایع دانش بنیان بطور سنتی بدنبال جلب حمایت از طریق اختراع می‌باشند.

۱. نظر به اینکه هم اینک میان صاحبان صنایع دانش بنیان حمایت از اختراع متداول است ضروری است به فرهنگ سازی به جلب حمایت از طریق اسرار تجاری نیز اقدام شود.

۲. در هر مورد خاص مزایای حمایت از طریق اسرار تجاری در مقابل مزایای حق اختراع مورد ارزیابی جداگانه قرار گیرد.

۳. با آشنایی به مزایا و معایب هر کدام از اسرار تجاری و حق اختراع در استفاده از آنها تعادل منطقی ایجاد شود.

۴. متأسفانه قانونگذار ایران موضوع حمایت از اسرار تجاری را صریحاً وارد قوانین مرتبط ننموده و فقط از طریق استناد به جلوگیری از رقابت غیرمنصفانه در پاره‌ای از قوانین از قبیل قانون مجازات اسلامی و قانون تجارت الکترونیک به آن اشاره شده که نیاز به ذکر صریح آن در قوانین مربوط به مالکیت فکری می‌باشد.

۵. اداره مالکیت فکری مستقر در معاونت آموزش و پژوهش نسبت به بسترسازی این نوع موضوعات می تواند برنامه ریزی نماید.

۶. اداره مالکیت فکری نیز می تواند در تعامل با مراجع ذیربط موضوع تکمیل قوانین مربوطه را مورد پیگیری قرار دهد.